

*Кучма О. Л.,**кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

МОВА ОФІЦІЙНОГО ПЕРЕКЛАДУ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Анотація. У статті досліджуються оригінальні тексти витягів міжнародних договорів, ратифікованих Україною в сфері соціального страхування, та офіційні переклади вищезгаданих документів. Встановлено неправильний переклад Конвенції № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» від 28 червня 1952 р., а саме слово, яке перекладається як «випадок», невірно перекладено як «ризик». Запропоновано на законодавчому рівні визначити порядок виправлення помилок в офіційному перекладі міжнародних договорів та передбачити у законодавстві перевагу оригінального тексту у випадку невідповідності офіційному перекладу.

Ключові слова: офіційний переклад, соціальне страхування, міжнародний договір, ратифікація, мова закону, адаптація законодавства.

Постановка проблеми. Невід’ємним елементом удосконалення законодавства є мова закону. Повсякденна мова завдяки її універсальності, багатозначності, образності не завжди задовольняє потреби законодавчого тексту. Професіоналізація законодавчої мови необхідна для точності, чіткості й стислості приписів закону, що виключають можливість їх довільного тлумачення та перекручування в процесі судової та адміністративної практики. Зрозумілість, точність і стислість мови закону створюють сприятливі умови для однакового його розуміння та тлумачення, однакового дотримання, виконання і застосування [1, с. 13–14].

Питання термінології, яка використовується у законодавстві досліджували, А.І. Граціанов, М.І. Іншин, Д.І. Сіроха, О.В. Тищенко, С.М. Черноус та інші відомі вчені. Але юридична якість нормативно-правових актів у сфері соціального страхування доводить потребу в додаткових дослідженнях мови законів.

Метою статті є визначення відповідності текстів офіційних перекладів оригінальному змісту ратифікованих Україною міжнародних договорів у сфері соціального страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська наука права соціального забезпечення може повноцінно розвиватися лише за умови засвоєння досвіду та досягнень відповідних наук зарубіжних країн; виявляються спільні та відмінні риси існуючих систем соціального забезпечення, закономірності й тенденції їх розвитку [2, с. 19]. Формування ефективного національного соціально-забезпечувального законодавства, узгодженого з європейськими традиціями та стандартами, має стати головним завданням розбудови нової європейської держави. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу має відбуватися в сфері соціального забезпечення з орієнтацією на рівень життя в країнах Європи [3, с. 21].

Основні труднощі, що виникають при здійсненні процесу адаптації національного законодавства до європейських соціальних стандартів: 1) колізії в міжнародних нормативних актах;

2) належне оприлюднення текстів нормативно-правових актів для доведення їх текстів до відома наукової громадськості; 3) проблема належного перекладу міжнародних актів [4, с. 79–80].

У Загальній декларації прав людини, зокрема, у ст. 22 російською мовою, яка є офіційною мовою Організації Об’єднаних Націй, зазначено наступне: «Каждый человек, как член общества, имеет право на социальное обеспечение и на осуществление необходимых для поддержания его достоинства и для свободного развития его личности прав в экономической, социальной и культурной областях через посредство национальных усилий и международного сотрудничества и в соответствии со структурой и ресурсами каждого государства»; українською мовою (неофіційний переклад) ст. 22 викладена наступним чином: «Кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави» [5]. У оригінальній версії (англійською мовою) – “Everyone, as a member of society, has the right to social security and is entitled to realization, through national effort and international co-operation and in accordance with the organization and resources of each State, of the economic, social and cultural rights indispensable for his dignity and the free development of his personality” [6], “social security” перекладається на українську як «соціальне страхування» [7], «забезпечення» перекладається на англійську як 1) “ensuring; securing providing” (with); “provision (with)”; 2) “guarantee security (гарантія)”; 3) “maintenance (засоби до життя)” [8, с. 62]. В Конституції України використано словосполучення «соціальний захист» (ч. 1 ст. 46: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом») [9].

С.М. Синчук зазначає, що вихідним конституційним положенням, яке покладене в основу формування галузі права соціального забезпечення, є приписи ст. 46 Основного Закону. Зі змісту конституційної норми видно, що право на соціальне забезпечення є лише складовою права на соціальний захист. Водночас зазначене положення не визначає, які інші елементи (права) поряд із правом на соціальне забезпечення формують ширше за конституційною нормою право – право на соціальний захист. Незрозумілим є і той факт, що нормотворець вдається до деталізації лише однієї складової права на соціальний захист (права на соціальне забезпечення) і не називає інших його елементів [10, с. 209].

Вважаємо, що у змісті Конституції України поняття «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» тотожні – захист включає право на забезпечення у випадках, передбачених зако-

ном. Включення інших понять до складу соціального захисту Конституцією України не передбачено, тому відсутні підстави стверджувати, що в Конституції України соціальне забезпечення не являється єдиною складовою соціального захисту.

Але в теорії права «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» є різними поняттями. У науці тривалий час точаться дискусії з приводу співвідношення понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», при цьому науковці вкладають різний зміст в дані поняття. Для вирішення цього питання, на нашу думку, варто визначитися із єдиним змістом поняття «соціальне забезпечення» та єдиним змістом поняття «соціальний захист» із врахуванням правильного перекладу міжнародних договорів, ратифікованих Україною, що сприятиме однаковому розумінню співвідношення вищезгаданих понять.

Наприклад, захист можна тлумачити і як захист державою порушеного, оспорюваного чи невизнаного права особи, і як захист державою особи від негативних наслідків соціальних випадків, а забезпечення можна тлумачити і як тільки матеріальне (грошове) забезпечення, і як комплекс заходів, які передбачені державою для особи у разі настання соціальних випадків (забезпечити як фінансово, так і житлом, одягом, пільгами, послугами, медичним доглядом) тощо. І взагалі можна стверджувати, що завдання держави полягає у забезпеченні захисту особи від негативних наслідків соціальних випадків.

Відповідно до п. 4.21 Генеральної Угоди на 2010–2012 рр. [11] Кабінет Міністрів України зобов'язався вивчити питання щодо ратифікації Україною Європейської соціальної хартії (у повному обсязі), Європейського кодексу соціального забезпечення, Конвенції МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення, Конвенції МОП № 117 про основну мету та норми соціальної політики та внести відповідні законопроекти до Верховної Ради України [12, с. 107].

16 березня 2016 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102» № 1024-VIII [13].

Офіційний переклад Конвенції № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» від 28 червня 1952 р., зокрема ст. 8, наступний: «Охоплювані ризики включають будь-який хворобливий стан незалежно від його причини, а також вагітність, пологи та їх наслідки» [13].

В оригіналі (англійською мовою) ст. 8 вищезгаданої Конвенції наступна: «The contingencies covered shall include any morbid condition, whatever its cause, and pregnancy and confinement and their consequences» [14].

Жодне із зазначених в оригінальному тексті ст. 8 слово не перекладається з англійської як «ризик». «Ризик» в перекладі на англійську – «hasard», «risk» [8, с. 143]. Використовуване в Конвенції слово «contingencies» є похідним від слова «contingency» і перекладається як: 1) «випадковість», «випадок»; 2) «аварійна позаштатна ситуація» [8, с. 235].

Неякісний переклад сформував у науковій і практичній сферах помилкове уявлення про те, що у даній Конвенції визначено ризики, а не випадки для отримання соціального забезпечення (соціальні ризики як підстава для набуття людиною права на соціальне забезпечення були встановлені у міжнародних актах – Конвенціях та Рекомендаціях МОП – № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення (1952 р.) [15] (виділено мною – К. О.)).

Вірно визначаєте слова, і ви позбавите світ від багатьох непорозумінь [16, с. 508].

Офіційний переклад міжнародних документів, на жаль, не завжди є вірним, що приводить до хибних висновків щодо змісту документу.

Перекладач, як і юрист, повинен бути спеціалістом у конкретній галузі, як от мова кримінального права, адміністративного права, конституційного права тощо. Таким чином, необхідно дотримуватися всіх правил не тільки лінгвістики, але й права [17, с. 300].

Досвід багатомовного Європейського Союзу дає принципові відповіді на питання (щодо юридичного перекладу у сучасній юридичній діяльності – виділено мною – К. О.). Так, у Німеччині, Польщі, Італії та в інших країнах-членах ЄС присяжних судових перекладачів у їхньому статусі прирівняно до експертів (нім. Übersetzer als Gutachter), яких суд залучає для компетентного вирішення відповідних спорів. А у відділі перекладів Європейського Суду перекладачами працюють лише кваліфіковані юристи. В інших органах ЄС усі переклади перевіряють спеціалісти з права та лінгвістики (нім. Rechts- und Sprachachverständige). На жаль, в Україні цю роботу мають право виконувати лише дипломовані перекладачі – лінгвісти, котрі переважно не обізнані у особливостях юридичної теорії, практики порівнюваних правових систем, не володіють спеціальною термінологією та методами юридичного перекладу. У практиці офіційного та судового юридичного перекладу його виконавці не просто творять відповідні тексти, але й як суб'єкти відповідних юридичних процедур впливають на досягнення цілей юридичної діяльності – встановлення справедливості, забезпечення правопевності, захисту законних інтересів суб'єктів правовідносин тощо [18, с. 304].

Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [9]. У даному випадку ми знову маємо ситуацію, коли в національне законодавство включається міжнародний договір, зміст якого не відповідає змісту оригіналу.

У приватному праві, зокрема при укладанні договору в сфері господарювання на двох мовах, зазначають, що у разі суперечностей щодо змісту договору перевага надається, наприклад, англійському варіанту.

Висновки. На нашу думку, необхідно на законодавчому рівні визначити порядок виправлення помилок в офіційному перекладі міжнародних договорів (наприклад, за аналогією з порядком ратифікації договору) та в Законі України, яким ратифікується міжнародний договір, зазначити наступне: «У разі суперечностей у змісті міжнародного договору та офіційного перекладу перевага надається оригінальній версії ратифікованого договору».

Література:

1. Граціанов А.І. Процес систематизації та уніфікації законодавства і розвиток правової системи України: автореферат канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / А.І. Граціанов – Київ. – 2004. – 17 с.
2. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення як наука / Б.І. Сташків // Право України. – 2002. – №9. – С. 18–23.
3. Тищенко О.В. Концептуальні основи становлення сучасного права соціального забезпечення: автореф. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / О.В. Тищенко. – Київ. – 2014. – 39 с.
4. Мужикова Н.М., Пузирний В.Ф., Семинов Л.А. Адаптація соціальної політики та трудового законодавства України до стандартів ЄС: [навч. посібник] / [Н.М. Мужикова, В.Ф. Пузирний, Л.А. Семинов]. – Сіверський інститут регіональних досліджень. – Чернівці: РВК «Деснянська правда», 2007. – 170 с.

5. Всеобщая декларация прав человека. Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
6. Universal Declaration of Human on 10 December 1948 General Assembly resolution 217(III) A: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
7. Перекладач з російської на англійську. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://translate.meta.ua>.
8. Україно-англійський, англо-український словник. 120000 слів. – ПП ЮНІСОФТ». – 640 с.
9. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Синчук С.М. Щодо дискусії про параметри поняття «соціальне забезпечення» / С.М. Синчук. – Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 квітня 2016 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, проф. В.І. Щербини, відпов. ред. к.ю.н. І.С. Сахарук. – Київ: Прінт-Сервіс, 2016. – 301 с. – С.207–211.
11. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2010–2012 рр. від 09 листопада 2010 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 220.
12. Краснов С.В. Ратифікація конвенції міжнародної організації праці № 102 як шлях зміцнення системи соціального забезпечення України / С.В. Краснов. – Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 квітня 2016 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, проф. В.І. Щербини, відпов. ред. к.ю.н. І.С. Сахарук. – Київ: Прінт-Сервіс, 2016. – 301 с. – С.105–109.
13. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102: Закон України від 16 березня 2016 р. № 1024-VIII // Голос України. – 2016. – № 64.
14. C102 – Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (№ 102) Convention concerning Minimum Standards of Social Security (Entry into force: 27 Apr 1955). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C102
15. Право соціального захисту. Становлення і розвиток в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/173/5551.html>.
16. Декарт Р. Избранные сочинения / Р. Декарт. – М.: 1970.
17. Полякова А.А. Деякі проблеми перекладу юридичної англійської / Актуальні питання державотворення в Україні: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (20 травня 2016 р.) / А.А. Полякова – Редкол.: д.ю.н. І.С. Гриценко (голова), к.ю.н. І.С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – В 3-х томах. – Том 3. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – С. 299–300.
18. Шаблій О.А. Юридичний переклад у сучасній юридичній діяльності / О.А. Шаблій – Актуальні питання державотворення в Україні: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (20 травня 2016 р.) / Редкол.: д.ю.н. І.С. Гриценко (голова), к.ю.н. І.С. Сахарук (відп. ред.) та ін. – В 3-х томах. – Том 3. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – С. 304.

Кучма О. Л. Язык официального перевода международных договоров в сфере социального страхования

Аннотация. В статье исследуются оригинальные тексты извлечений международных договоров, ратифицированных Украиной в сфере социального страхования, и официальные переводы вышеупомянутых документов. Установлен неправильный перевод Конвенции № 102 «О минимальных нормах социального обеспечения» от 28 июня 1952 г., а именно слово, которое переводится как «случай», неверно переведено как «риск». Предложено на законодательном уровне определить порядок исправления ошибок в официальном переводе международных договоров и предусмотреть в законодательстве преимущество оригинального текста в случае несоответствия официальному переводу.

Ключевые слова: официальный перевод, социальное страхование, международный договор, ратификация, язык закона, адаптация законодательства.

Kuchma O. Language of official translation of international agreements on social insurance

Summary. The article investigates the original text excerpts international treaties ratified by Ukraine in the field of social security and official translations of the above documents. Established mistranslation Convention №102 “Minimum Standards of Social Security” from 28 of June, 1952, and the word that was mean a “case” incorrectly translated as “risk”. A legislatively define the procedure for correcting errors in the official translation of international treaties and legislation to provide preferred the original text in case of discrepancy with the official translation.

Key words: official translation, social insurance, treaty ratification, language of the law, adapting legislation.